

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

*(для студентів 3 курсу денної форми навчання
зі спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини))*

Кам'янець-Подільський
2025

УДК 91(477)(075.8)
ББК 26.8(4)я73
М 54

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Природничо-економічного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
(протокол № 3 від 24 березня 2025 року)*

Рецензенти:

Чернюк Г.В. – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Касіяник І.П. – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Лісовський А.С., Матуз О.В., Придеткевич С.С.

М 54 Методичні вказівки до лабораторних занять з освітнього компоненту Географія України. – Кам'янець-Подільський: Видавничо-поліграфічне підприємство «Апостроф». – 2025 – 40 с.

Методичні вказівки лабораторних занять з освітнього компоненту “Географія України” підготовлені відповідно до робочої програми дисципліни “Географія України” для студентів денної та заочної форми навчання напрямом зі спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини). Видання містить загальні методичні рекомендації, розподіл часу за модулями і змістовими модулями та форми навчальної роботи студента, методичні рекомендації по підготовці до лабораторних занять, методичні рекомендації до організації самостійної роботи студентів, список рекомендованих основних літературних джерел, дидактичні матеріали.

Використання навчального видання забезпечить високий рівень знань, сприятиме глибшому розумінню актуальних питань географії України.

УДК 91(477)(075.8)
ББК 26.8(4)я73

ЗМІСТ

1. МЕТА Й ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	5
3. РОЗПОДІЛ ЧАСУ ЗА МОДУЛЯМИ І ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ ТА ФОРМИ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА	6
4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ	7
5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	25
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	26
ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ.....	28

1. МЕТА Й ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Географія України» є знання про різноманітність природних умов і ресурсів в межах території України, територіальну організацію суспільства України з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків природних, соціальних та економічних процесів і явищ; зв'язати в органічне ціле просторові аспекти розвитку господарства держави зі стратегічними напрямками трансформації українського суспільства; сформуванню у здобувачів вищої освіти професійні навички та вміння для розв'язання спеціалізованих завдань та практичних проблем у професійній діяльності, прийняття самостійних рішень під час роботи в конкретних природних, суспільно-економічних та етнокультурних умовах, виховати потребу систематично поповнювати свої знання і творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Географія України» є: забезпечити знання студентів в наступних розділах: 1) формування цілісного уявлення про територію України, її географічне положення, природні ресурси, кліматичні умови та ландшафти; 2) ознайомлення з адміністративно-територіальним поділом країни та особливостями окремих регіонів; 3) вивчення природних ресурсів України, їхнього розміщення, значення для господарства та охорони; 4) дослідження демографічної ситуації, структури населення, етнічного складу та міграційних процесів; 5) аналіз економічного потенціалу України, провідних галузей промисловості, сільського господарства та транспорту; 6) оцінка екологічного стану країни, проблем охорони природи та раціонального використання природних ресурсів; 7) вивчення основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності України та її місця у світовому господарстві; 8) формування навичок роботи з географічними картами, схемами, статистикою та іншими джерелами географічної інформації; 9) ознайомлення з історико-географічними особливостями розвитку території України; 10) формування патріотичного ставлення до Батьківщини через пізнання її природи, ресурсів, народів та культурної спадщини.

2. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Для успішного оволодіння знаннями з дисципліни «Географія України» здобувачі вищої освіти повинні мати базові знання з курсів природничої географії, соціальної та економічної географії, У ході вивчення дисципліни студенти повинні:

знати: географічне положення України, її кордони, площу та розміщення на карті світу; основні риси природних умов та ресурсів країни: рельєф, клімат, водні ресурси, ґрунти, рослинний і тваринний світ; адміністративно-територіальний устрій України та характеристики її регіонів; населення України, його кількість, структуру, етнічний склад, розселення та міграційні процеси; економічні ресурси країни та провідні галузі господарства; особливості природокористування та екологічні проблеми України; зовнішньоекономічні зв'язки України, її місце у світовому господарстві; історико-географічні особливості формування території України.

вміти: користуватися географічними картами, схемами, атласами для аналізу природних і соціально-економічних процесів; здійснювати географічний аналіз регіонів України за різними ознаками; проводити просторовий аналіз природних умов та ресурсів; оцінювати економічний потенціал України та її регіонів; визначати актуальні екологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання; використовувати статистичні матеріали для складання характеристик природних та економічних явищ; аналізувати демографічні та соціальні показники України; формувати обґрунтовані висновки щодо географічних особливостей України.

Тематичний план навчальної дисципліни «Географія України» складається з одного змістового модуля 1: Фізична і економічна географія України. Навчальний процес здійснюється у таких формах: лекційні, лабораторні заняття, самостійна робота студента, контрольні заходи.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюють під час проведення лабораторних занять, і воно має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи.

При оцінюванні лабораторних занять увагу приділяють також їх якості й самостійності, своєчасності здачі виконаних завдань викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась з вимог не буде виконана, то оцінка буде знижена.

Усі види занять розроблені відповідно до положень Болонської декларації.

Форма підсумкового контролю – іспит.

3. РОЗПОДІЛ ЧАСУ ЗА МОДУЛЯМИ І ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ ТА ФОРМИ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Розподіл часу за модулями і змістовими модулями для студентів денної форми навчання з дисципліни «Географія України» наводиться в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Розподіл часу за модулями і змістовними модулями для студентів денної форми навчання з дисципліни «Географія України».

Модулі (семестри) та змістові модулі	Усього, год.	Форми навчальної роботи		
		Лк.	Лз.	Сам. та інд. р.
ЗМ1 Фізична і економічна географія України	120	24	24	72

Розподіл часу за модулями і змістовими модулями для студентів заочної форми навчання з дисципліни «Географія України» наводиться в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Розподіл часу за модулями і змістовними модулями для студентів заочної форми навчання з дисципліни «Географія України».

Модулі (семестри) та змістові модулі	Усього, год.	Форми навчальної роботи		
		Лек.	Лз.	Сам. та інд. р.
ЗМ1 Фізична і економічна географія України	120	8	8	104

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Лабораторне заняття – форма навчального заняття, спрямованого на формування вмінь та навичок виконання певних видів роботи.

За кожною темою дисципліни проводяться практичні заняття (табл. 4.1), на яких організовується обговорення зі студентами питань з тем, визначених робочою навчальною програмою, формуються вміння та навички застосування окремих положень навчальної дисципліни шляхом індивідуального та групового виконання відповідно сформованих завдань.

Проведення лабораторних занять базується на попередньо підготовленому матеріалі – самостійна робота студента.

Оцінки, отримані студентом під час лабораторних занять враховуються при виставленні поточної оцінки за змістовими модулями з навчальної дисципліни «Географія України».

Таблиця 4.1 – План проведення лабораторних занять із дисципліни «Географія України» для денної і заочної форм здобуття освіти

Зміст	Кількість годин	
	Денна форма	Заочна форма
Змістовий модуль I: Фізична і економічна географія України		
Тема 1. Фізико-географічне положення України. Годинні пояси. Дослідження природних умов і природних ресурсів України.	2	2
Тема 2. Геологічна будова України. Геоморфологічна будова України. Загальні риси рельєфу.	2	
Тема 3. Кліматичні умови території України. Моря та внутрішні води України.	2	
Тема 4. Ґрунтовий покрив України. Рослинність і тваринний світ. Неприятливі природні процеси і явища та особливості їх територіального прояву.	2	
Тема 5. Природні зони України. Ландшафти та фізико-географічне районування території України.	2	2
Тема 6. Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості формування території України. Природно-ресурсний потенціал України та його економічна оцінка.	2	2
Тема 7. Географія населення та демографічна ситуація в країні.	2	
Тема 8. Металургійний і машинобудівний комплекс України.	2	2
Тема 9. Хімічна і нафтохімічна промисловість України. Лісовиробничий і будівельний комплекс України.	2	
Тема 10. Географія агропромислового комплексу і легка промисловість України.	2	
Тема 11. Транспорт. Зовнішні економічні зв'язки.	2	
Тема 12. Характеристика суспільно-географічних районів України.	2	
Разом за змістовим модулем I	24	

Змістовий модуль І: Фізична і економічна географія України

Лабораторне заняття з теми 1. Фізико-географічне положення України.

Годинні пояси. Дослідження природних умов і природних ресурсів України.

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. На підставі аналізу літературних джерел, картографічного матеріалу та методичних порад складіть текстову характеристику фізико-географічного положення України.

2. Порівняти площі країн Європи, побудувавши стовпчикову порівняльну діаграму.

3. Визначте протяжність території України в кілометрах і градусах із заходу на схід уздовж меридіанів (24, 30, 34, 38° сх. д.) та з півночі на південь уздовж паралелей (45°, 48°, 50°, 52° пн. ш). Результати занесіть у таблицю 1:

Проаналізуйте отримані результати: між якими широтами розміщена основна частина України? як це відображається на формуванні природних умов і ресурсів?

4. Охарактеризувати природні кордони із країнами сусідами першого порядку, відмітити їх сприятливі і несприятливі особливості.

5. Як відрізняється місцевий час від поясного?

- Використовуючи карту годинних поясів, визначте котра година буде у Києві, якщо у: а) Нью-Йорку 16 год.; б) Канберрі 9 година ранку; в) Новосибірську полудень; г) Мехіко 6 година ранку; д) Нью-Делі 19 година.

- З'ясуйте, на скільки годин і куди потрібно перевести годинникову стрілку в разі перельоту з Києва до: а) Лондона; б) Вашингтона; в) Ташкента; г) Токію.

- Чому, прилітаючи з Києва до Парижа або Рима, переводять стрілки годинника на одну годину – відомо, а ось чому це потрібно робити й потрапляючи до Москви, адже Москва і Київ лежать у Другому годинному поясі?

- Визначте різницю у місцевому часі між крайніми точками України.

- Визначте місцевий час у: а) Кам'янці-Подільському, якщо у Донецьку 15 година; б) Харкові, якщо у Луцьку 21 година.

- У Києві 23 вересня Сонце сходить о 6 год. 46 хв. за поясним часом. О котрій годині за поясним часом у цей день зійде Сонце? а) у Сімферополі; б) в Ужгороді; в) у Чернігові.

- Поїзд Київ – Ташкент вийшов з Києва 15 січня о 12 год. за Київським часом. Коли за місцевим часом він прибуде до Ташкента (41° пн. ш.; 69 сх.д.), якщо перебуватиме в дорозі 72 год.?

- Делегація науковців з України мала прибути на Аляску 21 листопада 1998 р. Проте вилетіла з Києва 22 листопада і через повітряний простір Росії прибула в Анкорідж (штат Аляска) вчасно, тобто 21 листопада. Чи не помилкове це повідомлення (час польоту делегації враховано)?

6. Використовуючи таблицю №1, проаналізуйте основні етапи та історичні особливості розвитку комплексних природничих досліджень території України:

7. Використовуючи довідкову літературу (Жупанський Я.І. «Історія

географії в Україні», 1997, 91-98 с.), проаналізувати галузеві фізико-географічні дослідження в Україні у новітні часи і записати у вигляді таблиці.

8. Використовуючи довідкову літературу (Жупанський Я.І. «Історія географії в Україні», 1997, 153-171 с.), проаналізувати розвиток фізико-географічних галузей, як складових частин української географії: геоморфології; метеорології і кліматології; гідрології та океанології; ґрунтознавства і географії ґрунтів; біогеографії; ландшафтознавства.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Для виконання завдання 2, використайте дані: а) Франція – 551,5 тис. км²; б) Іспанія – 504,8 тис. км²; в) Україна – 603,7 тис. км²; г) Німеччина – 356,9 тис. км²; д) Польща – 312,7 тис. км²; е) Велика Британія – 244,7 тис. км²; є) Італія – 301,2 тис. км²; ж) Білорусь – 208,0 тис. км².

Лабораторне заняття з теми 2. Геологічна будова України.

Геоморфологічна будова України. Загальні риси рельєфу.

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. За допомогою літературних джерел, картографічного матеріалу складіть (письмову) характеристику однієї тектонічної структури України згідно з планом. Заповнити табл.2.1.

2. За геологічними картами атласів, літературними джерелами та геохронологічною шкалою проаналізуйте особливості й опишіть закономірності геологічної будови території України в різні періоди.

3. Аналізуючи тектонічну, неотектонічну, фізичну карти, схеми неотектоніки морфоструктур і морфоскульптур, скласти характеристику генетичних типів рельєфу території України у вигляді табл. 2.2.

4. Проаналізуйте взаємозв'язок між тектонічною, геологічною будовою, генезисом і формами рельєфу та розміщенням родовищ корисних копалин. В результаті аналізу заповненої табл.2.1 з'ясуйте головні закономірності, що простежуються в територіальному поширенні корисних копалин.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Для виконання завдання 2, використайте письмовий опис-аналіз періоду геологічного розвитку території складають за такою схемою: назва ери; колір та індекс відділу системи (періоду) на геологічній карті; абсолютний вік; райони поширення в Україні; тектонічна структура; основні події періоду в геологічному розвитку території (трансгресія, регресія, клімат, горотвірні процеси); характеристика гірських порід і формування родовищ корисних копалин.

Варіанти періодів в історії розвитку геологічної будови України пропонуються з геохронологічної шкали.

Лабораторне заняття з теми 3. Кліматичні умови території України.

Моря та внутрішні води України.

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. Використовуючи літературні й картографічні джерела, охарактеризуйте в письмовій формі: а) радіаційний баланс; б) термічний режим; в) опади; г) прояви несприятливих метеорологічних явищ: суховії, посухи, грози, град, сильні вітри, хуртовини, тумани, ожеледиця, снігові лавини таких орографічних одиниць: 1) Волинська височина; 2) Подільська височина; 3) Хотинська височина; 4) Придніпровська височина; 5) Закарпатська низовина; 6) Причорноморська низовина; 7) Полтавська рівнина; 8) Придніпровська низовина; 9) Передкарпатська височина; 10) Українські Карпати; 11) Гірський Крим; 12) Передгірський Крим; 13) Рівнинний Крим; 14) Південний берег Криму.

2. Використовуючи кліматичну карту, складіть картосхему кліматичного положення України. Відобразіть на ній: 1) розміщення баричних центрів; 2) переважаючі типи повітряних мас; 3) основні шляхи переміщення антициклонів і циклонів. Зробіть висновки в письмовій формі про циркуляційні чинники клімату України.

3. Здійсніть порівняльну характеристику природи Чорного і Азовського морів.

4. За кліматичною картою визначте основні закономірності розподілу атмосферних опадів на території України згідно з варіантом, запропонованим викладачем: 1) на рівнинній частині; 2) в Українських Карпатах; 3) на Південному березі Криму. Поясніть письмово: а) які загальні закономірності зміни кількості опадів із заходу на схід та з півночі на південь; б) як впливає рельєф України на розподіл опадів; в) з аналізу табл. 2 встановіть, коли випадає максимальна кількість опадів (у які місяці), а коли – мінімальний який тип річного ходу опадів є панівним на території України; г) які загальні закономірності в розподілі опадів за сезонами року?

5. Використовуючи карту та атлас підібравши відповідний масштаб зобразіть батиметричний профіль дна Чорного моря від Одеси (Україна) до мису Інджебурун (Туреччина). На контурну карту Чорного моря (північна акваторія) нанесіть край материкової відмілини, елементи морфоструктури та морфоскульптури. Позначте на контурній карті найбільші острови, півострови, затоки, протоки, лимани, коси і напрям течій у Чорному та Азовському морях.

6. Використовуючи карти та довідкову літературу, шляхом аналізу картографічного матеріалу, літературних джерел, довідників скласти гідрологічну характеристику озер та лиманів за басейнами морів і річок і записати у табл. 3.1.

7. Скласти діаграму довжини найбільших річок України.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Виконуючи завдання 3, для скористайтесь наступною схемою:

- ✓ Особливості географічного положення, зв'язок зі Світовим океаном.
- ✓ Історія геологічного розвитку морів, сучасні екологічні процеси.

- ✓ Рельєф дна Чорного і Азовського морів, специфічність пов'язаних з ним геоморфологічних процесів. Острови, півострови, коси.
- ✓ Кліматичні особливості морів та прибережних смуг (тумани, т води, солоність, густина, циркуляція водних мас і поширення криги у січні і липні).
- ✓ Гідрологічні та гідрохімічні властивості морів та їх окремих частин. Лимани, озера.
- ✓ Донні відклади морів.
- ✓ Органічний світ. Біоресурси морів та їх господарське значення.
- ✓ Екологічні проблеми (основні), охорона природи Чорного і Азовського морів.
- ✓ Господарське (особливо рекреаційне) освоєння морів.

Лабораторне заняття з теми 4. Ґрунтовий покрив України. Рослинність і тваринний світ. Несприятливі природні процеси і явища та особливості їх територіального прояву

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. Використовуючи дані табл. 1., карти рослинності виявити: а) які групи порід є найбільш поширеними; б) які види є найбільш поширеними (визначити місця згідно площ, які вони займають); в) пояснити, чому саме ці породи є найбільш поширеними; г) відмінності породного складу лісів Кримських і Карпатських гір.
2. На контурну карту нанести геоботанічне районування України і зробити короткий опис геоботанічних областей за планом: а) який тип рослинності переважає; б) яке відношення природної рослинності до загальної площі; в) розораність території.
3. Використовуючи карту «Геоботанічного районування», довідники, енциклопедії тощо – зробити короткий аналіз Центрально-Подільського геоботанічного округу за планом: а) який тип рослинності переважає; б) яке відношення природної рослинності до загальної площі; в) розораність території. Виявити рослини-ендеміки та види і угруповання, які занесені відповідно до Червоної та Зеленої книг України. Заповнити табл. 4.2.
4. Проаналізувати карти за планом: а) типологічна одиниця; б) мисливсько-промислові тварини; в) мисливсько-промислові птахи; г) промислові риби; д) цінні види звірів, яких розводять в неволі; е) акліматизовані і реакліматизовані звірі; є) шкідники садів, полів, лісів та збудники захворювань; ж) заходи боротьби з ними.
5. На контурну карту України нанесіть межі таксономічних одиниць зоогеографічного районування, використовуючи карту атласу та вивчіть представників фауни зоогеографічних провінцій. Зазначте види тварин, які занесені до Червоної книги України. За картою атласу «Акліматизовані та реакліматизовані види тварин» визначте види тварин, які акліматизовані й реакліматизовані в Україні, та опишіть ареали їх поширення.
6. Використовуючи картографічні джерела й текстовий матеріал, з'ясуйте закономірності в поширенні основних типів ґрунтів для рівнинної частини України та вертикальних поясів Українських Карпат і Кримських гір.

Установіть приналежність їх до тієї чи іншої природної зони. На карті, лініями оконтурити райони можливого запровадження контурної системи землеробства, терасування схилів, рекультивації порушених гірничими роботами територій. Заповніть табл. 4.3.

7. Охарактеризувати карту еродованості ґрунтів України та виявити ступінь еродованості ґрунтів в розрізі природних територій України.

8. Дати оцінку ґрунтів Хмельницької області за наступною схемою: тип ґрунту; його приуроченість до форми рельєфу; кількісні показники (гумус, рН, потужність та ін.); використання, охорона.

9. Використовуючи картографічні й літературні джерела, проаналізуйте, виділіть і нанесіть на контурну карту регіони, у яких найбільш інтенсивно й сумарно проявляються сучасні фізико-географічні процеси:

- 1) Зональні процеси та явища:
 - 1.1) Пов'язані зі звітрюванням (промерзанням і відтаненням);
 - 1.2) Пов'язані з діяльністю дощових і талих снігових вод (змив, соліфлюкація);
 - 1.3) Пов'язані з діяльністю текучих вод (підмив, яроутворення, селі);
 - 1.4) Пов'язані з діяльністю вітру;
 - 1.5) Заболочення.
- 2) Азональні й інтразональні процеси та явища:
 - 2.1) Пов'язані з гравітацією (обвали, лавини, зсуви, осипи);
 - 2.2) Зумовлені діяльністю вітру (навіювання, розвіювання);
 - 2.3) Пов'язані з діяльністю стоячих вод (підмив-абразія, затоплення, підтоплення).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Працювати з атласами, картами, тематичними додатками. Використовувати наукову літературу, енциклопедії, довідники. Робити власні висновки на основі аналізу картографічних і текстових матеріалів. Оформлювати результати у вигляді таблиць, схем, коротких письмових звітів.

Лабораторне заняття з теми 5. Природні зони України. Ландшафти та фізико-географічне районування території України.

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. Використовуючи літературні й картографічні джерела, обґрунтуйте південну межу зони мішаних хвойно-широколистяних лісів України.
2. Складіть фізико-географічну характеристику однієї з областей краю зони мішаних лісів, широколистяних лісів, лісостепу і степу.
3. Використовуючи літературні й картографічні джерела, обґрунтуйте межі зони широколистяних лісів України та віднесення фізико-географічної області Малевого Полісся до цієї зони. Проаналізуйте її просторові ландшафтні структури, користуючись картою атласу. Виявіть найпритаманніші цій природній зоні природно-територіальні комплекси.
4. Користуючись літературними й картографічними джерелами, порівняйте природні компоненти ландшафтів фізико-географічних областей

Західноукраїнського краю. Відповіді виконайте у вигляді табл. 5.1.

5. Користуючись літературними й картографічними джерелами, методичними порадами, порівняйте природні компоненти ландшафтів двох фізико-географічних областей трьох країв лісостепової зони згідно з варіантом, запропонованим викладачем із поданих у методичних порадах. Відповіді виконайте у вигляді табл. 5.2.

6. Скласти схему фізико-географічного районування Карпатсько-Українського гірсько-лісового краю.

У вигляді таблиці скласти порівняльну характеристику двох фізико-географічних областей Карпатсько-Українського гірсько-лісового краю Українських Карпат. Скласти піраміду висотної поясності (для складання піраміди необхідний міліметровий папір). Проаналізуйте просторові ландшафтні структури висотної поясності гірського краю, користуючись рис. 1 і картою атласу та вкажіть (письмово) відмінності в структурі висотних поясів південно-західного й північно-східного схилів Українських Карпат. Виявіть найпритаманніші цій гірській країні природно-територіальні комплекси.

7. На підставі аналізу літературних і картографічних джерел, інформаційного матеріалу попередньої роботи складіть порівняльну характеристику двох ландшафтних областей Українських Карпат та однієї ландшафтно-ї області Кримських гір згідно з варіантом, запропонованим викладачем із поданих нижче та заповніть табл. 5.3.

Варіанти: 1. Передкарпатська височинна, Зовнішньокарпатська області та Кримська передгірна лісостепова область. 2. Вододільно-Верховинська, Полонинсько-Чорногірська області й Головне гірсько-лучно-лісове пасмо. 3. Рахівсько-Чивчинська, Вулканічно-міжгірноюлоговинна області та Кримська південнобережна субсередземноморська область.

8. Скласти піраміду висотної поясності (для складання піраміди необхідний міліметровий папір).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

План письмової характеристики.

- ✓ Назва фізико-географічної зони, якій схемі фізико-географічного районування.
- ✓ Просторове положення. Приблизна площа, довжина, ширина, координати, межі.
- ✓ Геологічна будова, тектонічні структури, неотектоніка, історія розвитку.
- ✓ Морфоструктури і морфоскульптури, їх залежність від геологічної будови і тектоніки.
- ✓ Корисні копалини, їх зв'язок з геологічною будовою і рельєфом.
- ✓ Кліматичні особливості: радіація, температурний режим, опади та їх розподіл за порами року, переважаючі повітряні маси, мікрокліматичні особливості.
- ✓ Характеристика річок, озер, боліт, ґрунтових і підземних вод.
- ✓ Ґрунтовий покрив: основні типи ґрунтів, характер їх

розповсюдження, коротка характеристика.

✓ Рослинний і тваринний світ. Основні типи рослинності, їх географія, коротка характеристика порід. Короткий аналіз тваринного світу.

✓ Несприятливі фізико-географічні процеси, їх аналіз і оптимізація.

✓ Після складання характеристик (письмової або табличної) слід вміти усно, біля карти, дати характеристику мішаних лісів.

Характеристику можна складати письмово і у вигляді таблиці. В письмовій характеристиці повинні бути необхідні графіки, схеми, інші матеріали.

Лабораторне заняття з теми 6. Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості формування території України. Природно-ресурсний потенціал України та його економічна оцінка.

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. Проаналізуйте історичні аспекти формування території України в різні періоди та заповніть табл. 6.1.

2. Визначте позитивні й негативні риси суспільно-географічного положення України. Результати запишіть у табл. 6.2.

3. Користуючись атласом України вивчіть: історико-етнографічні землі, головні адміністративно-територіальні одиниці України, географічний центр України та Європи, держави з якими межує Україна.

4. Використовуючи карту атласу «Мінерально-сировинна база» вивчити родовища корисних копалин. У чому ви бачите причини низької ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві? Як ви вважаєте, чи доцільним буде для України проведення агроекологічної класифікації територій? Які умови для цього необхідні?

5. Особливості рекреаційних ресурсів вашої області. Схарактеризуйте умови використання даних ресурсів, визначить перспективні території.

6. За допомогою атласу заповніть таблицю, вказавши назви природних туристсько-рекреаційних об'єктів привабливих для туристів і рекреантів та сприятливих для розвитку туристсько-рекреаційної сфери України.

7. У таблиці знайдіть відповідність між корисними копалинами та їх родовищами.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Для виконання лабораторного заняття використовуйте: атласи «Географія України»; Електронні карти України; Довідники і енциклопедії (наприклад, «Географічна енциклопедія України»); Інтерактивні навчальні ресурси.

Лабораторне заняття з теми 7. Географія населення та демографічна ситуація в країні

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. Схарактеризувати сучасну геодемографічну ситуацію в Україні (кількість населення та процеси його відтворення, статеві-вікову структуру населення, міграційні процеси та їх причини, процеси урбанізації). Обґрунтувати динаміку структурних змін населення України.

2. Запропонуйте свій варіант подолання кризи, заповніть таблицю 7.1.
3. Визначити, які області України, на вашу думку, є найбільш привабливими для мігрантів.

Лабораторне заняття з теми 8. Металургійний і машинобудівний комплекс України.

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. За даними поданими в таблиці «Металургійне виробництво в Україні, 20__ р.» побудуйте секторну діаграму та зробить висновки.
2. Скласти схему взаємозв'язків галузей металургійного комплексу з іншими галузями промисловості. Позначити напрямки обміну продукцією. Заповнити табл. 8.1, визначити бальним способом вплив фактора (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив) та зробити висновки стосовно принципів розміщення підприємств чорної металургії.

Розв'язати задачі:

А) Для виплавки 1т Al на металургійному комбінаті витрачається 2 т глинозему, а для виплавки 1 т глинозему – 5 т нефелінів або 3 т бокситів. Скільки потрібно витратити для виплавки 50 т алюмінію бокситів і нефелінів?

Б) Підрахуйте річну та добову необхідність в потягах та вагонах металургійного комбінату, якщо для виробництва 1 тону сталі необхідно: 1,5 т залізної руди, 350 кг металобрухту, 2 т коксівного вугілля, 0,5 т флюсових вапняків, 0,1 т. марганцевої руди, 40 тон води. Річна потужність комбінату – 6 млн. т. У вагоні – 50 т, у потязі 40 вагонів.

3. Заповнити табл. 8.2 «Групи галузей машинобудування».
4. Заповнити табл. 8.3 «Форми організації та фактори розміщення основних центрів машинобудування».
5. Накреслити схеми міжгалузевих та внутрішньогалузевих зв'язків машинобудування України. Вказати основні форми організації виробництва, що використовуються даною галуззю, вказати їх переваги на конкретному прикладі.
6. Охарактеризуйте сучасний стан машинобудівного комплексу України, вкажіть основні проблеми та перспективи розвитку комплексу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Чорна металургія. Гірничо-збагачувальні комбінати (виробництво конгломератів та окатишів): Центральний, Південний, Північний і Миколаївський (усі чотири в Кривому Розі), Полтавський (у Комсомольську), Інгулецький (Дніпропетровська область), Комиш-Бурунський (Донецька область).

Центри виплавки чорних металів: Кривий Ріг (металургійний комбінат, Дніпропетровськ (металургійний завод), Макіївка (металургійний комбінат), Маріуполь (металургійний комбінат «Азовсталь»), Запоріжжя (металургійний комбінат «Запоріжсталь»), Дніпровський металургійний комбінат (Запоріжжя), Єнакієве (металургійний завод), Алчевськ (металургійний комбінат),

Дніпродзержинськ, Донецьк, Одеса.

Електроферосплавне виробництво: Запоріжжя, Нікополь, Стаханов.

Виробництво труб: Нікополь (Південнотрубний завод), Харцизьк, Новомосковськ, Дніпропетровськ.

Вторина обробка чорних металів: Дніпропетровськ, Костянтинівна, Луганськ.

Коксохімія: Авдіївка, Кривий Ріг, Маріуполь, Макіївка, Дніпродзержинськ, Донецьк, Горлівка, Єнакієве, Стаханов, Краматорськ, Запоріжжя.

Виробництво вогнетривів: Часів Яр, Горлівка, Красногорівка (Донецька область), Христофорівка (Дніпропетровська область), Запоріжжя.

Центри машинобудування: Важке машинобудування: гірничошахтне і гірничорудне, енергетичне (Донецьк, Дружківка, Горлівка, Ясинувата.

Транспортне машинобудування.

Автомобілебудування: Кременчук (великовантажні автомобілі), Запоріжжя і Луцьк (легкові) Львів (автобуси і автонавантажувачі)

Автоскладання: Луганськ.

Виробництво тролейбусів: Київ, Дніпропетровськ, Львів. Виробництво мотоциклів: Київ.

Виробництво велосипедів: Харків, Чернігів. Суднобудування: Миколаїв, Херсон, Київ, Керч.

Локомотивобудування: Луганськ, Харків, Дніпропетровськ.

Вагонобудування: Дніпродзержинськ, Кременчук, Стаханов, Маріуполь. Літакобудування: Київ, Харків.

Ракето-космічна промисловість: Дніпропетровськ «Південне», НВО «Південний машинобудівний завод», стратегічні ракети СС-18 і численні супутники), Харків (завод «Хартрон»).

Сільськогосподарське машинобудування: тракторне машинобудування: Харків, Київ, Кіровоград.

Виробництво комбайнів: Дніпропетровськ і тернопіль (бурякозбиральні), Херсон (зернові і кукурудзозбиральні), Одеса, Київ, Бердянськ, Слов'янськ (грунтообробні машини).

Електротехнічна промисловість: виробництво трансформаторів: Запоріжжя, Хмельницький. Виробництво генераторів: Харків

Виробництво електромоторів: Полтава.

Науково-дослідні та проектні установи чорної металургии (всього 17):

Український науково-дослідний інститут металів (Харків), Науково-дослідний і проектний інститут металургійної промисловості (Харків), Науково-дослідний інститут чорної металургії (Донецьк), Інститут чорної металургії (Дніпропетровськ), Інститут спеціальних сталей, сплавів і феросплавів (Запоріжжя).

Кольорова металургия. Алюмінієва промисловість: Миколаївський глиноземний завод, Запорізький алюмінієвий завод, Свердловський (Луганської обл.) завод алюмінієвих сплавів, Броварський завод алюмінієвих будівельних конструкцій.

Цинкова промисловість: Костянтинівка (завод «Укрцинк», Донецька область).

Магнієва промисловість: Калуш, Запоріжжя.

Титанова промисловість: Запоріжжя, Іршанськ (ГЗК, Житомирська область), Кримський завод двоокису титану (м. Красноперекопськ у Криму).

Виплавка ртуті (живого срібла): Микитівський ртутний комбінат (Донецька область).

Нікелева і феронікелева промисловість: Побузьке (Кіровоградська область, нікелевий завод).

Кремнієве виробництво (кристалічний): на Дніпровському алюмінієвому заводі (Запоріжжя).

Свинець (олово), вторинне виробництво: на заводі «Укрцинк» (Костянтинівка).

Золото: Травневе (Савранський район Одеської обл.), Мужієве, що коло Берегова (золото, поліметали – свинець і цинк), Сауляк – неподалік Рахова Закарпатської обл.

Виплавка інших вторинних кольорових металів: Донецьк, Харків, Одеса, Київ.

Обробка кольорових металів: Бахмутський завод імені Ківрінга (мідний і латунний прокат).

Виплавка твердих сплавів: Торез (завод наплавочних твердих сплавів), Світловодськ (Кіровоградської обл.).

Електродна промисловість: Запоріжжя (Дніпровський електродний завод).

Науково-дослідні установи кольорової металургії:

Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектний інститут титану (Запоріжжя), Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектний інститут вторинних кольорових металів (Донецьк), Артемівська філія Державного науково-дослідного проектного і конструкторського інституту сплавів та обробки кольорових металів.

Лабораторне заняття з теми 9. Хімічна і нафтохімічна промисловість України. Лісовиробничий і будівельний комплекс України.

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. Оцінити вплив різних чинників на розміщення хімічного виробництва (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив). Заповнити таблицю. Зробити висновок.
2. Скласти схему лісогосподарсько-промислової територіальної лісопромислової системи
3. Вивчити центри хімічної і нафтохімічної промисловості України, та описати особливості їх розміщення.
4. Розкрити особливості екологічних проблем в районах хімічної промисловості.
5. Проаналізувати за планом характеристики лісо виробничий комплекс України.

6. Охарактеризувати можливу участь у формуванні екологічних мереж лісових земель. Проаналізувати регіональні програми реконструкції та створення нових лісових насаджень

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Добування сірки: родовища – Немирівське, Язівське (Яворівський район), Любенське (Городоцький район), Роздольське (Миколаївський район), Жидачівське (Жидачівський район), Тлумацьке (Івано-Франківська область), Загайпільське (Івано-Франківська область); Роздольський і Яворівський гірничохімічні комбінати.

Добування калійної солі: Калуш-Голинське, Стебниківське, Дрогобицьке, Тростянецьке Бориславське, Доброгостівське, Моршинське.

Добування кухонної солі: Слов'янське, Артемівське (обидва – Донецька область), Єфремівське (Харківська область), Роменське (Сумська область), Солотвинське (Закарпатська область), Дрогобицьке (Львівська область), Долинське, Болахівське (обидва – Івано-Франківська область), Генічеське (Херсонська область).

Фосфатна сировина: Слов'яно-Бахмутське (Донецька обл.), Ізюмське (Харківська обл.), Незвиське (Івано-Франківська обл.), Кролевецьке (Чернігівська обл.), Стремигородське (Житомирська область).

Карбонатна сировина: крейда – Райгородське, Голосняківське (обидва – Слов'янський район Донецької обл.), Білогорівське (Лисичанський район Луганської обл.), Лисичанське; вапняк – Краснощокінське (околиця м.Красний Кут Луганської обл.), Дубовецьке (Галицький район Івано-Франківської області).

Барит: Беганське, Берегівське, Рахівське, Лопишське – околиця с.Квасове Рахівського району (всі – Закарпатська обл.), Лостунське (верхів'я р. Чорний Черемош), Мокроволноваське, Камишеवासьке, Іскрівське, Дальнє, Тепле (всі – Донецької області).

Борні руди (турмалін і дюмортьєрит): Вигорлат-Гутинське пасмо, Чоп-Мукачівська западина, Керченський півострів (оз.Чокрацьке), Бахмутська западина.

Природна мінеральна фарбова сировина: глинисті вохри (переважно жовтий і червоний колір) — Яснополянське (коло Краматорська Донецької обл.), Марківське (Луганська обл.), Сухокам'янське (Ізюмський район Харківської обл.), Криворізьке, Кам'янське

(Сумська обл.), Новоселицьке, Чернянське (обидва – Виноградівський район Закарпатської обл.), Іршавське (Закарпатська обл.);

- ✓ залізоокисні фарбові руди – Криворізьке (вишнево- або бурувато-червоний колір), Кам'янське Сумської обл. (коричнево-бурого кольору), Рівненське, Костопільське, Сарненське, Сімпільське (Чернігівська обл.);
- ✓ карбонатна фарбова сировина \ (коричневий колір) – Нанниківське та Імаретське (Білогірський район), Арматлуське (Бахчисарайський район

Республіки Крим), Кам'янка (біля с.Ільниця Іршавського району), Ільниця (коло Іршави), Ділок (за 12 км, на схід від Мукачево) – всі Закарпатська обл., зелені глауконітові піски – Мокротинське (Жовківський район Львівської обл.), сточище р.Дністер у Хмельницькій обл.

Графіт: Завалівське (Кіровоградська обл.), Петрівське (Кіровоградська обл.), Маріупольське.

Виробництво азотних добрив — на базі коксохімії: Северодонецьк (виробниче об'єднання «Азот» випускає гранульовану аміачну селітру), Горлівка (азотно-туковий завод). Дніпродзержинськ (азотно-туковий завод), Лисичанськ;

на базі природного газу: Черкаси, Рівне.

Виробництво фосфатних добрив: Одеса (суперфосфатний завод), Вінниця

(суперфосфатний завод, хімічний завод, де є цех грануляції суперфосфату), Суми (виробниче об'єднання «Хімпром»).

Виробництво калійних добрив: Калуш, Стебник.

Виробництво сірчаної кислоти: Суми, Вінниця, Одеса, Костянтинівка.

Виробництво азотної кислоти: Донецьк (завод синтетичної азотної кислоти).

Виробництво соди: Слов'янськ (виробниче об'єднання «Хімпром»), Лисичанськ (содовий завод), Красноперекопськ.

Виробництво броду: Саки (бромний завод), Красноперекопськ (бромний завод).

Промисловість органічного синтезу (хімія органічного синтезу): Северодонецьк, Лисичанськ, Горлівка, Дніпродзержинськ, Запоріжжя, Бердянськ, Миколаїв, Івано-Франківськ.

Виробництво полімерних матеріалів.

Виробництво пластмас і синтетичних смол: Донецьк, Запоріжжя, Луцьк, Черкаси (виробниче об'єднання «Азот» виробляє іонообмінні смоли).

Виробництво пластмас: Дніпропетровськ, Прилуки, Харків.

Виробництво хімічних волокон і ниток: Київ (виробниче об'єднання «Хімволокно» випускає віскозне і капронове волокно), Черкаси, Чернігів, Житомир, Сокаль.

Виробництво капролактаму, поліетилену, поліхлорвінілових смол, полістиролу, вінілацетату: Горлівка (виробниче об'єднання «Стирол» випускає полістирол), Калуш (виробниче об'єднання «Хлорвініл» випускає поліхлорвінілові смоли), Первомайськ (Харківська обл., виробниче об'єднання «Хімпром» випускає поліхлорвініл), Северодонецьк (виробниче об'єднання «Азот» випускає капролактаму, вінілакт, поліетилен), Дніпродзержинськ (виробниче об'єднання «Азот» випускає полістирол, поліхлорвініл), Черкаси.

Переробка полімерних матеріалів.

Виробництво шин: Дніпропетровськ (виробниче об'єднання «Дніпрошина»), Біла Церква (виробниче об'єднання шин і гумоазбестових виробів), Бровари.

Гумоазбестова промисловість: Біла Церква, Копичинці (Тернопільська обл.), Дубно (Рівненська обл.), Суми, Одеса, Горлівка, Донецьк, Луцьк, Чернівці.

Вироби з пластмаси: Дніпропетровськ, Прилуки, Харків.

Переробка пластмаси: Сімферополь, Бровари, Київ, Луцьк.

Лакофарбова промисловість: Дніпропетровськ, Маріуполь, Донецьк, Харків, Кривий Ріг, Київ, Ніжин, Львів, Борислав, Одеса, Мелітополь, Гуляйполе, Кіровоград, Мала Виска (Кіровоградська обл.), Рубіжне (Луганська обл., анілофарбовий завод), Чернівці.

Хіміко-фотографічна промисловість: Шостка.

Побутова хімія: Хмельницький, Рівне, Коростень, Славута, Конотоп (Сумська обл.), Ужгород, Сімферополь, Могилів-Подільський, Кременець, Луцьк, Чернівці.

Нафтохімічна промисловість: Львів, Херсон, Бердянськ, Держинськ, Дрогобич, Івано-Франківськ, Київ.

Науково-дослідні та проектні установи хімічної і нафтохімічної промисловості: Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектний інститут хімічної промисловості (Харків), Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут нафтопереробної і нафтохімічної промисловості (Київ), Науково-дослідний інститут основної хімії (Харків), Український науково-дослідний інститут пластмас (Донецьк) та ін.

Лабораторне заняття з теми 10. Географія агропромислового комплексу і легка промисловість України.

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. Визначити напрямки спеціалізації та принципи розміщення агропромислових зон України та заповніть таблицю 10.1.
2. Накреслити модель функціонування приміського агропромислового-територіального комплексу.
3. Провести аналіз окремого сільськогосподарського підприємства України (на вибір) за поданої програмою оцінювання, що подано в методичних рекомендаціях.
4. Накреслити схему галузевої структури харчової промисловості.
5. Заповнити таблицю 10.2: «Характеристика легкої промисловості».
6. Заповніть таблицю 10.3 «Характеристика харчової промисловості України»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Програма оцінювання сільськогосподарського підприємства України (на вибір).

1. Назва підприємства
2. Форма власності
3. Адреса _____.
4. Рік утворення

5. Географічне положення підприємства (щодо с/г зон, підзон, районів, міст, транспортних мереж)
6. Природні умови та агровиробничі ресурси (рельєф, типи ґрунтів, агрокліматичне районування, рослинний та тваринний світ)
7. Земельний фонд та його використання
8. Трудові ресурси підприємства
9. Характеристика сільськогосподарського виробництва підприємства

Лабораторне заняття з теми 11. Транспорт. Зовнішні економічні зв'язки

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. Визначити роль і місце транспорту в системі галузей господарського комплексу України. Скласти схеми класифікації видів транспорту за регіональними ознаками, видами сполучення та за приналежністю до транспортних засобів.
2. Заповніть таблицю 11.1 за статистичним збірником України: «Характеристика транспорту України, - рік».
3. Використовуючи карти атласу та методичні вказівки, проаналізуйте основні міждержавні транспортні магістралі, нафто-, газо- та продуктопроводи, головні морські та річкові порти, залізничні вузли, аеропорти України.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Завдання 1 виконується на підставі схеми, яка передає структуру господарського комплексу України. Класифікація транспортних систем на регіональному рівні включає їх поділ на транспортні системи світу, материків, держав, економічних районів та адміністративних одиниць. При класифікації за регіональною ознакою виходять з того, що поєднання та взаємодоповнення різних видів транспорту на певній території є однією з умов формування транспортних систем. Класифікація видів транспорту за геосферами передбачає поділ видів транспорту на наземний, водний, повітряний та інші види транспорту. Водний транспорт поділяється на річковий і морський. До інших видів належать електронний і трубопровідний, траси яких мають універсальний характер і можуть бути побудовані в різних типах природного середовища. Трубопроводи поділяються залежно від вантажів, які по них транспортуються.

За видами сполучень розрізняють міжнародні та внутрідержавні. Останні, в свою чергу, поділяються на міжобласні, міжрайонні, внутрішньорайонні та місцеві. Належність до галузей матеріального виробництва, що здійснює зв'язок в міжгалузевому і територіальному поділі праці визначають господарське значення транспорту.

Основні міждержавні транспортні магістралі, нафто-, газо- та продуктопроводи, головні морські та річкові порти, залізничні вузли, аеропорти України.

- Львів-Перемишль
- Одеса-Роздільна-Тираспіль-Кишинів
- Кривий Ріг-Дніпропетровськ-Дебальцеве
- Київ-Дніпропетровськ-Донецьк

- Харків-Дніпропетровськ-Херсон

Великі залізничні вузли:

Київ, Харків, Лозова, Фастів, Ясинувата, Волноваха, Дебальцеве, Жмеринка, Ковель, Шепетівка, Синельникове, Знам'янка, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Полтава, Бахмач, Конотоп, Джанкой, Мелітополь, Коростень, Козятин, Львів, Стрий, Ворожба, ім. Тараса Шевченка (м. Сміла, Черкаська обл.), Сарни, Здолбунів, Синельникове, Іловайськ.

Головні сортувальні станції: Основа (у Харкові), Нижньдніпровськ-Вузол (у Дніпропетровську), Дарниця (у Києві), Ясинувата (поблизу Донецька).

Головні автомобільні магістралі міждержавного значення:

- Київ-Ковель-Люблін
- Краків-Львів-Сарни-Барановичі
- Брест-Ковель-Луцьк-Тернопіль-Чернівці-Бухарест
- Львів-Люблін-Варшава
- Одеса-Тираспіль-Кишинів
- Харків-Полтава-Кременчук-Кіровоград-Кишинів 210

Трубопровідний транспорт

Газопроводи (транзитні):

- Союз
- Братерство (Долина-Словаччина-Чехія)
- Уренгой-Помари-Ужгород-Західна Європа
- Дашава-Мінськ-Вільнюс-Рига
- Шебелинка-Дніпропетровськ-Кривий Ріг-Кишинів

Нафтопроводи (транзитні):

- Дружба
- Баку-Супса-Одеса-Броди-Гданськ
- Грозний-Луганськ-Лисичанськ Аміакопровід: Тольятті-Горлівка-

Одеса Етіленопровід: Калуш-Тисауйварош Водний транспорт

Чорноморські порти: Одеса, Іллічівськ, Південний, Миколаїв, Херсон, Севастополь, Ялта, Феодосія, Євпаторія, Очаків, Скадовськ, Білгород-Дністровський.

Азовські порти: Маріуполь, Бердянськ, Керч, Генічеськ.

Дунайські порти: Рені, Ізмаїл, Кілія, Вилкове, Усть-Дунайськ.

Паромні переправи:

- Іллічівськ-Варна (Болгарія)
- Одеса-Батумі-Поті (Грузія)
- Одеса-Хайфа (Ізраїль)
- Євпаторія-Трабзон (Туреччина)
- Іллічівськ-Стамбул (Туреччина)

Річкові порти:

На Дніпрі: Київ, Канів, Черкаси, Кременчук, Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Нікополь, Нова Каховка, Херсон. На Десні: Чернігів. На Південному Бузі: Миколаїв. На Дністрі: Білгород-Дністровський.

Лабораторне заняття з теми 12. Характеристика суспільно-географічних районів України.

ЗАВДАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ:

1. Проаналізуйте схеми економічного та суспільно-географічної регіоналізації України (за О. І. Шаблієм, М. Д. Пістуном та Ф. Д. Заставним).

2. Загальна характеристика суспільно-географічних районів України (у вигляді ділової гри).

Мета: визначити загальний рівень соціально-економічного розвитку районів України, їх спеціалізацію та чинники формування структури промислового виробництва.

Основні поняття: суспільно-географічний район, економічний район, спеціалізація.

Ділова гра:

1. Створити ініціативні групи експертів (по 2-3 особи) з дослідження економіко-географічного району (отриманого на вибір під керівництвом викладача) та представити проведене дослідження у вигляді доповіді (додаток 12) та електронної презентації.

2. Здобувачі освіти, які не доповідають обраний район на занятті також створюють на парі групи експертів для проведення дискусії.

3. Представлення економічного району може відбуватися у вигляді доповіді, дискусії, інтерв'ю, запитань-відповідей із виділеними ролями для експертів соціо-економіко-географа, журналіста чи політика, еколога чи експерта з регіонального розвитку тощо.

4. Електронний варіант презентації додається на диску до доповіді, що оформлюється у форматі А4, і здається у день виступу від всієї ініціативної групи (підпис на диску: назва району, група, прізвище авторів; підпис файлу: назва району; титульний лист доповіді оформлюється стандартно).

3. Охарактеризуйте досвід зарубіжних країн в питанні соціально-економічного районування території.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ:

Рекомендований план характеристики економічного району

1. Оцінка ЕГП та СГП району (загальні відомості про район, площа, склад,

особливості формування, спеціалізація, історичні особливості формування).

2. Оцінка природних умов та ресурсів для розвитку економіки району.

3. Оцінка демографічної ситуації в районі (населення, розселення та трудові ресурси).

4. Загальна характеристика господарства району.

а) характеристика промисловості;

б) характеристика сільського господарства;

в) характеристика транспорту;

г) характеристика невиробничої сфери;

5. Суспільно-географічні мезорайони. Господарські вузли та центри.
6. Суспільно-географічні зв'язки із іншими районами та країнами.
7. Проблеми та перспективи розвитку району.

Для виконання завдання 2, використайте таблицю 12.1

Таблиця 12.1

[illegible]

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Мета самостійної роботи: формування у студентів вміння орієнтуватися на карті України; засвоєння назв об'єктів географічної номенклатури (річки, міста, гори, області тощо); розвиток просторового мислення та пам'яті.

Основні завдання. Вивчити та запам'ятати положення основних об'єктів номенклатури. Уміти знаходити об'єкти на фізичній та політичній картах. Оцінювати географічне положення об'єктів за допомогою географічних координат.

Форми організації самостійної роботи. Індивідуальна робота: самостійне запам'ятовування об'єктів з використанням атласів, карт, онлайн-карт. Групова робота: обговорення розташування об'єктів у міні-групах.

Засоби та матеріали. Атласи та фізичні карти України. Друковані схеми та списки номенклатури. Інтерактивні онлайн-ресурси та картографічні тренажери. Використання програм, наприклад, Google Maps, LearningApps.

Методи перевірки знань. Усна перевірка (показ об'єкта на карті без підказок). Письмова перевірка (заповнення бланків з назвами об'єктів).

Критерії оцінювання. Правильність визначення місця розташування об'єкта. Швидкість і точність відповіді. Грамотність в усному та письмовому викладі назв об'єктів.

Рекомендації студентам. Щоденно приділяти час повторенню вивченого матеріалу. Використовувати методику «асоціацій» для запам'ятовування складних об'єктів. Регулярно тренуватися на картах без підписів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Білецький М.І. Ванус І.В., Котик Л.І. Соціальна географія : навч. посібник. Львів : Вид. ЛНУ, 2019. 239 с.
2. Барановський М.О. Економічна та соціальна географія України: реальний сектор економіки. Ніжин : Видавець Лисенко М.М., 2018. 376 с.
3. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. К. : Знання, 2003 (2005,2006). 480 с., 511 с., 512 с.
4. Немець Л.М., Сільченко Ю.Ю., Вірченко П.А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. Харків, 2014. 265 с.
5. Петрина Н.В. Географія України. Частина 1. Фізична географія України : Навчально-методичний посібник. К. : РВЦ ЗСУ, 2021. 72 с.
6. Чернюк Г.В., Бойко Р.Д. Основи фізичної географії. К. : ІСДО, 2020. 248 с.
7. Gregory D., Johnston R., Pratt G., Watts M., Whatmore S. (eds.). Dictionary of Human Geography. Blackwell Publ., 2009. 1052 p.
8. Hubbard P., Kitchin R., Valentine G. (eds.). Key Texts in Human Geography. London: SAGE, 2008. 236 p.

Допоміжна

1. Вишневецький В.І. Річки і водойми України. Стан і використання. К. : Віпол, 2000. 376 с.
2. Географічна енциклопедія України. В 3-х т. К.: Українська енциклопедія, 1989-1993.
3. Екологічна енциклопедія. У 3-х т. К. : ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2006-2008.
4. Клімат України / За ред. В.М. Ліпінського, В.А. Дячука, В.М. Бабіченко. К. : Вид-во Раєвського, 2003. 343 с.
5. Комплексний атлас України. К. : ДНВП «Картографія», 2005.
6. Андрій Лісовський, Ігор Папіш. Чорноземи типові Придністерського Поділля : Монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2024. 198 с.
7. Лісовський А.С., Гарбар В.В. Фізико-хімічні властивості чорноземів типових Придністерського Поділля. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Географія. Тернопіль : Тайп, 2021. №2 (51). С. 57-64.
8. Гарбар В.В., Лісовський А.С., Придеткевич С.С., Гумусовий стан рендзин (RENDZIC LEPTOSOLS) Подільських Товтр. *Вісник ОНУ*. Сер.: Географічні та геологічні науки. 2022. Т.27, вип. 1(40). С. 51-60.
9. Лісовський А.С., Гарбар В.В., Придеткевич С.С., Географічні дослідження топонімів Хмельницької області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : географія. Тернопіль : СМП «Тайп». № 2 (випуск 53). 2022. С. 10-18.
10. Станіслав Придеткевич, Андрій Лісовський, Владислав Гарбар, Ольга Матуз. Структура сільськогосподарських ландшафтів як основа

формування зооценозів середнього Придністер'я. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія : Географія, 2022. Вип 3/4 (84/85). С. 46-51.

11. Лісовський А.С., Придеткевич С.С., Матуз О.В. Дерусифікація та декомунізація географічних назв в межах Хмельницької області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : географія. Том 56. № 1. 2024. С. 156-166.

12. Ольга Матуз, Андрій Сопурко, Юрій Тостановський. Господарські зв'язки України і Польщі. *Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті*. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Відповідальний за випуск: Тетяна Боднарчук. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. С. 117-120.

13. Матуз О.В., Сопурко А.О. Проблеми та перспективи розвитку авіаційної промисловості. Матеріали міжнародної XVI науково-практичної конференції «Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку В ХХІ столітті» [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. С. 80-82.

14. Національний атлас України. К. : ДНВП «Картографія», 2007.

15. Нетробчук І.М., Полянський С.В. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять [студ. географ. ф-ту]. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2015. 140 с.

16. Рельєф України : Навчальний посібник / За заг. ред. В. Стецюка. К. : Слово, 2010. 688 с.

17. Червона книга України. Рослинний світ. К. : Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.

18. Червона книга України. Тваринний світ. К. : Глобалконсалтинг, 2009. 623 с.

19. Чернюк Г.В., Лихолат В.К. Метеорологія і кліматологія. Навчальний посібник для географічних факультетів вищих навчальних закладів. Тернопіль : «Підручники і посібники», 2022. 112 с.

20. Чернюк Г.В. Методичні рекомендації до вивчення номенклатури географічних назв з фізичної географії України та Євразії. Видання 4-те, виправлене і доповнене. Тернопіль : «Підручники і посібники», 2023. 48 с.

Рекомендовані джерела інформації

Корисні ресурси Інтернету із зазначенням адрес вебсайтів:

http://www.nbuv.gov.ua	Бібліотека ім. В.І.Вернадського
http://www.ukrcenter.com	Український центр
http://lib.meta.ua	Бібліотека
http://www.lib.ua-ru.net	Студентська електронна бібліотека
http://www.ulif.org.ua/ulp/dict_all/	Словники України on-line
library.iapm.edu.ua/metod/2328.pdf	Бібліотека МАУП

ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Змістовий модуль I: Фізична і економічна географія України

Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 1. Фізико-географічне положення України. Годинні пояси. Дослідження природних умов і природних ресурсів України.

Завдання 3. Визначте протяжність території України в кілометрах і градусах із заходу на схід уздовж меридіанів (24, 30, 34, 38° сх. д.) та з півночі на південь уздовж паралелей (45°, 48°, 50°, 52° пн. ш). Результати занесіть у таблицю 1:

Таблиця 1.1

Меридіан	Протяжність території України, км	Паралель	Протяжність території України, км
24° сх. д.		45° пн. ш	
30° сх. д.		48° пн. ш	
34° сх. д.		50° пн. ш	
38° сх. д.		52° пн. ш	

Завдання 6. Використовуючи таблицю №1, проаналізуйте основні етапи та історичні особливості розвитку комплексних природничих досліджень території України:

Таблиця 1.2

Основні етапи досліджень території України

Етапи (рівні пізнання)	Періоди (сфери впливу)	Основні особливості
Початкового пізнання природи (40-35 тис. років тому - IV ст. до н.е.)	Ранній (40-35 -12-10 тис. Років тому). Пізній (10 тис. років тому - IV ст. до н.е.)	1. Пізнання тільки тих природних компонентів, які мали практичне значення. 2. Регіональний характер пізнання природи. 3. Передача географічних знань в усній та письмовій формі.
		Результат: Формується усний інформаційний банк "практичних" даних про природу окремих регіонів.
Опису природи (V ст. до н.е - XVIII ст.)	Античний (V ст. до н.е. - середина I	Створення перших письмових описів. Опис земель на засадах чіткої фіксації, зокрема, засобами географічних координат. Комплексний характер описів природи.
	Літописний (кінець I тис. н.е. - XIII ст.)	Створення письмових джерел (літописів) місцевими авторами і рідною мовою. Використання історико-географічного методу в літописах.

Наукових пошуків (друга половина XIX - поч. XXI ст.		Чітка часова фіксація
	Середньовічний (XIV ст. – XVIII ст.)	Поява перших друкованих джерел та картографічного матеріалу з географічною інформацією. Комплексний (географічний) характер описів, природа, населення, господарство. Результат: Поява писемності, описи фіксують початок писемної географічної
	Зародження основ комплексного вивчення природи (друга	1. Диференціація географії і розвиток окремих галузевих наук 2. Організація географічних кафедр і краєзнавчих товариств. 3. Проведення комплексних експедиційних досліджень. 4. Зародження ландшафтознавства і фізико-географічних досліджень.
	Розвиток природничого районування (20-і - початок 50-х	1. Ренесанс галузевих географічних наук. 2 Переважання в географічних дослідженнях геоморфологічних і біогеографічних напрямків.
	Ландшафтознавчий (середина 50-х - початок XXI ст.)	1. Розвиток польових ландшафтознавчих досліджень. 2. Проведення перших наукових конференцій з ландшафтознавства. 3. Розробка нових методів і принципів комплексних природничих досліджень. 4. Підготовка перших монографій і серій книг. Результат: Накопичення наукової інформації про природу України.

Завдання 7. Використовуючи довідкову літературу (Жупанський Я.І. „Історія географії в Україні”, 1997, 91-98 стор.), проаналізувати галузеві фізико-географічні дослідження в Україні у новітні часи і записати у вигляді таблиці 1.3:

Таблиця 1.3

№ п/п	Види фізико-географічних досліджень	Українські фізико-географи та напрямки їх наукової діяльності
1		
2 і т.д.		

**Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 2.
Геологічна будова України. Геоморфологічна будова України.
Загальні риси рельєфу.**

Завдання 1. За допомогою літературних джерел, картографічного матеріалу складіть (письмову) характеристику однієї тектонічної структури України згідно з планом. Заповнити табл.2.1.

Таблиця 2.1

Характеристика тектонічних структур

<i>Тектонічна структура</i>	<i>Назва</i>	<i>Колір та індекс відділу системи (періоду) на геологічній карті</i>	<i>Абсолютний вік</i>	<i>Райони поширення в Україні</i>	<i>Тектонічна структура</i>	<i>Основні події періоду в геологічному розвитку території (трансгресія, регресія, клімат, горотвірні процеси)</i>	<i>Характеристика гірських порід і формування родовищ корисних копалин</i>
Український кристалічний щит							

Завдання 3. Аналізуючи тектонічну, неотектонічну, фізичну карти, схеми неотектоніки морфоструктур і морфоскульптур, скласти характеристику генетичних типів рельєфу території України у вигляді таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Характеристика екзогенних форм рельєфу (морфоскульптур) України

<i>Форми рельєфу</i>	<i>Рельєфоутворюючі процеси</i>	<i>Фактори рельєфоутворення</i>	<i>Форми рельєфу</i>	<i>Райони поширення</i>
Льодовиковий	Льодовикова денудація і	Материковий льодовик, дольодовиковий	Моренні рівнини, горби напірної	Райони Дніпровського і Окського зледеніння
Тектогенні				
Вулканогенні				
Денудаційні				
Водно-ерозійні				
Морські абразивні останці				
Морські акумулятивні				
Карстово-суфозійні				
Гравітаційні				
Еолові				

Степові блюдця, поди				
----------------------------	--	--	--	--

**Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 3.
Кліматичні умови території України. Моря та внутрішні води
України.**

Завдання 6. Використовуючи карти та довідкову літературу, шляхом аналізу картографічного матеріалу, літературних джерел, довідників скласти гідрологічну характеристику озер та лиманів за басейнами морів і річок і записати у таблицю:

Таблиця 3.1

Гідрологічна характеристика озер

Басейн річки (моря)	Озера, лимани	Площа	Глибина		Об'єм	Режим охорони	Примітки
			Середня	Максимальна			

**Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 4. Ґрунтовий
покрив України. Рослинність і тваринний світ. Несприятливі природні
процеси і явища та особливості їх територіального прояву**

Завдання 1. Використовуючи дані таблиці 1., карти рослинності виявити:
а) які групи порід є найбільш поширеними; б) які види є найбільш поширеними (визначити місця згідно площ, які вони займають); в) пояснити, чому саме ці породи є найбільш поширеними; г) відмінності породного складу лісів Кримських і Карпатських гір.

Таблиця 4.1

Видовий склад та площі Держлісфонду України

Порода	Площа	
	Тис. га	%
Хвойні,	570,2	47,5
у тому числі		
Смерека	484,1	40,4
Ялиця	73,8	6,2
Листяні,	629,2	
у тому числі		
Бук	428,9	35,8
Дуб	108,2	9,0
Граб	41,2	3,4

Завдання 3. Використовуючи карту “Геоботанічного районування”,

довідники, енциклопедії тощо – зробити короткий аналіз Центрально-Подільського геоботанічного округу за планом: а) який тип рослинності переважає; б) яке відношення природної рослинності до загальної площі; в) розораність території. Виявити рослини-ендеміки та види і угруповання, які занесені відповідно до Червоної та Зеленої книг України. Заповнити таблицю 2.

Таблиця 4.2

<i>Фізико-географічна область</i>	<i>Рослини-ендеміки</i>	<i>Види і угруповання, які занесені до Червоної книги України</i>	<i>Види і угруповання, які занесені до Зеленої книги України</i>
Мішані ліси			
Широколистяні ліси			
Лісостеп			
Степ			
Українські Карпати			
Кримські гори			

Завдання 6. Використовуючи картографічні джерела й текстовий матеріал, з'ясуйте закономірності в поширенні основних типів ґрунтів для рівнинної частини України та вертикальних поясів Українських Карпат і Кримських гір. Установіть приналежність їх до тієї чи іншої природної зони. карті, лініями оконтурити райони можливого запровадження контурної системи землеробства, терасування схилів, рекультивації порушених гірничими роботами територій. Заповніть таблицю 4.3.

Таблиця 4.3

Основні типи ґрунтів природних зон України

Природна зона	Тип ґрунту	Умови утворення ґрунту	Уміст гумусу, %	Меліоративні заходи
Мішані ліси				
Широколистяні ліси				
Лісостеп				
Степ				
Українські Карпати				
Кримські гори				

Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 5. Природні зони України. Ландшафти та фізико-географічне районування територій України.

5. Користуючись літературними й картографічними джерелами, порівняйте природні компоненти ландшафтів фізико-географічних областей Західноукраїнського краю. Відповіді виконайте у вигляді табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Порівняльна характеристика фізико-географічних областей Західноукраїнського краю

<i>Фізико-географічна область</i>	<i>Відповідна тектонічна структура</i>	<i>Особливість природних компонентів</i>	<i>Природоохоронні території</i>
Волинське Опілля			
Мале Полісся			
Розтоцько-Опільська горбогірна			
Західноподільська височинна			
Середньоподільська височинна			
Прут-Дністровська височинна			

Завдання 5. Користуючись літературними й картографічними джерелами, методичними порадами, порівняйте природні компоненти ландшафтів двох фізико-географічних областей трьох країв лісостепової зони згідно з варіантом, запропонованим викладачем із поданих у методичних порадах. Відповіді виконайте у вигляді таблиці 5.2

Таблиця 5.2

Порівняльна характеристика двох фізико-географічних областей країв лісостепової зони

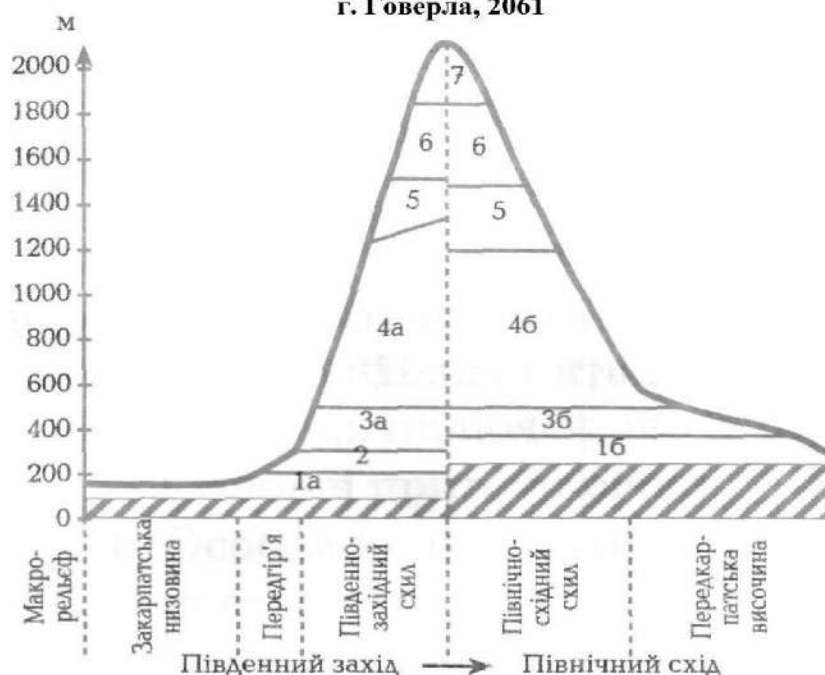
<i>Фізико-географічна область</i>	<i>Відповідна тектонічна структура</i>	<i>Особливість природних компонентів</i>	<i>Природоохоронні території</i>
Подільсько-Придніпровський лісостеповий край			
Лівобережно-Дніпровський лісостеповий край			
Східноукраїнський височинний лісостеповий край			
Сумська схилово височинна			
Харківська схилова височинна			

Завдання 6. Скласти схему фізико-географічного районування Карпатсько-Українського гірсько-лісового краю.

Для виконання завдання скористайтесь рис. 5.1.

Українські Карпати

г. Говерла, 2061

Завдання 8. Скласти піраміду висотної поясності (для складання піраміди необхідний міліметровий папір).

Таблиця 5.3

Порівняльна характеристика гірських країн

Природний компонент	Ландшафтні області гірської країни	
	Українські Карпати	Кримські гори
1	2	3
Географічне положення		
Розміри, % від площі України		
Геологічна будова		
Загальні риси рельєфу		
Загальні риси клімату: – сумарна сонячна радіація; – середні t , °C: січня, липня; – кількість опадів на рік, мм; вітер		
Поверхневі води		
Вертикальна зональність ґрунтового покриву		

Висотні пояси рослинності		
Типові представники фауни		
Несприятливі фізико-географічні процеси		
Ландшафтна структура		
Природокористування		
Природоохоронні території		

Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 6. Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості формування території України. Природно-ресурсний потенціал України та його економічна оцінка.

Завдання 1. Проаналізуйте історичні аспекти формування території України в різні періоди та заповніть таблицю 6.1.

Таблиця 6.1

<i>Етап формування (рік)</i>	<i>Процеси та зміни, що відбувались у формування території держави</i>
1917-1918 рр.	
1919р.	
1922-1938 рр.	
1940 р.	
1945 р.	
1951 р.	
1954 р.	

Завдання 2. Визначте позитивні й негативні риси суспільно-географічного положення України. Результати запишіть у таблицю 6.2.

Таблиця 6.2

<i>Географічне положення</i>	<i>Позитивні риси</i>	<i>Негативні риси</i>
Економіко-географічне положення (ЕГП)		
Політико-географічне положення (ППП)		
Транспортно-географічне положення (ТПП)		

Завдання 6. За допомогою атласу заповніть таблицю, вказавши назви природних туристсько-рекреаційних об'єктів привабливих для туристів і рекреантів та сприятливих для розвитку туристсько-рекреаційної сфери України.

<i>Область України</i>	<i>Назва природного туристсько-рекреаційного об'єкту</i>

Завдання 7. У таблиці знайдіть відповідність між корисними копалинами та їх родовищами

№ за/п	Вид корисної копалини	№ за/п	Назва родовища
1	Горючі сланці	1	Лопушанське
2	Нікелеві руди	2	Великотокмацьке
3	Газ	3	Липовеньківське
4	Нафти	4	Микитівське
5	Залізні руди	5	Гринівське
6	Марганцеві руди	6	Немирівське
7	Ртутні руди	7	Лавриківське
8	Сірка	8	Бовтишське
9	Цеоліт	9	Квасівське
10	Мінеральні води	10	Сокирнецьке

Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 7.

Географія населення та демографічна ситуація в країні

Завдання 2. Запропонуйте свій варіант подолання кризи, заповніть таблицю 7.1.

Таблиця 7.1

№ за/п	Сучасні міграційні процеси	Нові хвилі міграції

Завдання 3. Визначити, які області України, на вашу думку, є найбільш привабливими для мігрантів.

Поставте оцінку в балах (від 1 до 5 балів, де 5 – досить привабливий, 1 – не привабливий)

Область, регіон	Сальдо міграції +/-	Причини міграції		
		Економічні	Екологічні	Релігійні

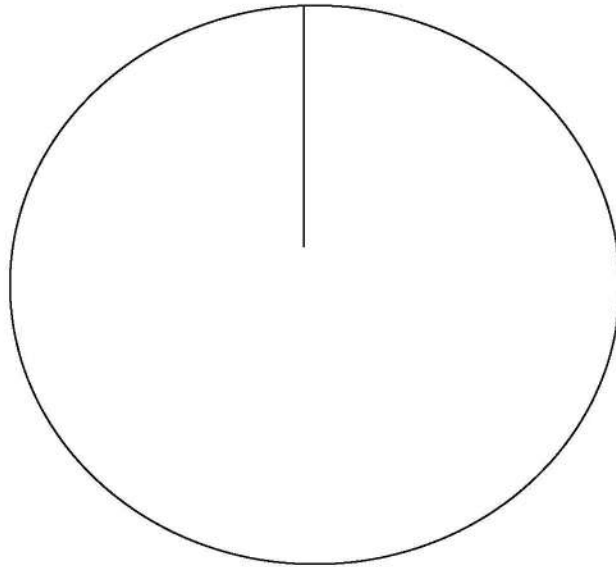
Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 8.

Металургійний і машинобудівний комплекс України.

Завдання 1. За даними поданими в таблиці 8.1. «Металургійне виробництво в Україні, 20__ р.» побудуйте секторну діаграму та зробіть висновки.

Таблиця 8.1. «Металургійне виробництво в Україні, 20__ р.»

Металургійне виробництво	Чавун	Феросплави	Сталь	Напівфабрикати	Прокат чорних металів	Труби
У млн.т.	25,7	1,2	15,7	14,6	16,1	1,7
У відсотках						
У градусах на діаграмі						

Завдання 2. Скласти схему взаємозв'язків галузей металургійного комплексу з іншими галузями промисловості. Позначити напрямки обміну продукцією. Заповнити таблицю 8.2, визначити бальним способом вплив фактора (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив) та зробити висновки стосовно принципів розміщення підприємств чорної металургії.

Таблиця 8.2

Чинники розміщення підприємств чорної металургії

Види металургійного виробництва	Чинники розміщення			
	Сировинний	Трудовий	Паливно-енергетичний	Споживчий
Залізорудне виробництво				
Коксохімічна промисловість				
Доменна металургія				
Електрометалургія				
Феросплавна				
Переробна промисловість				

Завдання 4. Заповнити таблицю 8.3 «Групи галузей машинобудування».

Таблиця 8.3

№ за/п	Група галузей машинобудування	Основні галузі МБ
1	Важке	
2	Загальне	
3	Середнє	

4	Виробництво точних машин, приладів, механізмів та інструментів	

Завдання 5. Заповнити таблицю 8.4 «Форми організації та фактори розміщення основних центрів машинобудування».

Таблиця 8.4

<i>Райони машинобудування</i>	<i>Спеціалізація</i>	<i>Чинники розміщення та форми організації виробництва</i>	<i>Головні центри виробництва</i>	<i>Основні проблеми розвитку</i>
Харківський (Харківська, Полтавська, Сумська обл.)				
Донбаський (Донецька, Луганська обл.)				
Придніпровський (Дніпропетровська, Кіровоградська, Запорізька обл.)				
Центральний (Київська, Чернігівська, Житомирська, Черкаська обл.)				
Західний (Львівська, Івано-Франківська, Волинська, Рівненська, Закарпатська обл.)				
Подільський (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька обл.)				
Південний (Одеська, Миколаївська, Херсонська обл. Крим)				

Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 9.

Хімічна і нафтохімічна промисловість України.

Лісовиробничий і будівельний комплекс України.

Завдання 1. Оцінити вплив різних чинників на розміщення хімічного виробництва (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив). Заповнити таблицю. Зробити висновок.

Таблиця 9.1

Чинники розміщення галузей хімічного виробництва

<i>Галузь хімічного виробництва</i>	<i>Чинники розміщення</i>
-------------------------------------	---------------------------

	<i>Сировинний</i>	<i>Паливно-енергетичний</i>	<i>Водний</i>	<i>Споживчий</i>
<i>Азотні добрива</i>				
<i>Фосфатні добрива</i>				
<i>Калійні добрива</i>				
<i>Сірчана кислота</i>				
<i>Кальцинована сода</i>				
<i>Каустична сода</i>				
<i>Синтетичний каучук</i>				
<i>Шинна промисловість</i>				
<i>Хімічні волокна і нитки</i>				
<i>Синтетичні смоли та пластмаси</i>				
<i>Гумова промисловість</i>				

Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 10.

Географія агропромислового комплексу і легка промисловість України.

Завдання 1. Визначити напрямки спеціалізації та принципи розміщення агропромислових зон України та заповніть таблицю 10.1.

Таблиця 10.1

Характеристика агропромислових зон України

<i>Агропромислова зона України</i>	<i>Галузі спеціалізації</i>	<i>Фактори розміщення</i>

Завдання 5. Заповнити таблицю 10.2: «Характеристика легкої промисловості».

Таблиця 10.2

<i>Галузь легкої промисловості</i>	<i>Назва підприємства</i>	<i>Місто, у якому розміщено підприємство</i>	<i>Продукція, що виробляється</i>	<i>Зовнішньоекономічні зв'язки підприємства</i>

Завдання 6. Заповніть таблицю 10.3 «Характеристика харчової промисловості України»

Таблиця 10.3

<i>Галузь харчової промисловості</i>	<i>Сировина</i>	<i>Назва підприємства</i>	<i>Місто, у якому розміщено підприємство</i>	<i>Продукція, що виробляється</i>

Дидактичні матеріали до лабораторного заняття з теми 11.

Транспорт. Зовнішні економічні зв'язки

Завдання 1. Визначити роль і місце транспорту в системі галузей господарського комплексу України. Скласти схеми класифікації видів транспорту за регіональними ознаками, видами сполучення та за приналежністю до транспортних засобів.

<i>Види транспорту</i>	<i>Протяжність транспортної мережі, тис. км.</i>	<i>Індекси обсягу перевезення вантажів, %</i>	<i>Індекси обсягу відправлення (перевезення) пасажирів, %</i>	<i>Вантажо- обіг, млн. т.</i>	<i>Пасажирообіг, млрд. пас. км</i>
Залізничний					
Автомобільний					
Трубопровідний					
Водний морський					
Водний річковий					
Авіаційний					

Навчальне видання

Укладачі: Лісовський А. С., Матуз О. В.,
Придеткевич С. С.

**Методичні вказівки до лабораторних занять
з освітнього компоненту
Географія України**

Здано в набір 01.04.2025. Підписано до друку 05.04.2025.
Формат 60x84/16. Папір офсетний, друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman. Ум.-друк. арк. 2,56. Авт. арк. 1,76.
Наклад 50 прим. Зам. 0037

Друк – ТОВ “Апостроф”
вул. Панівецька, 1-а, м. Кам’янець-Подільський, Україна, 32302